

FILLÉRTÁR

mindennemű közhasznú ismeretek terjesztésére.

42.)

Kijön minden szombaton.

(December 13-kán, 1834.)

Konstantinápoly.

Törökországnak ezen fővárosát Konstantin építeté, a' hajdani *Bizantium*' helyén, 's 330 felszenteltetvén, nevét is építőjéről vevé. 1453-ig a' keletrómai császárság' fővárosa volt, azóta a' török császár' székesvárosa. Fekszik a' *Romilia* (Rumélia) helytartóságban a' *Márványtenger* (Propontis) mellett, a' *tráciai* tengerszorosulat' délnyugoti végénél, az éjszaki szélesség' $41^{\circ} 1' 27''$'s a' keleti hossz' $46^{\circ} 35'$ alatt; kilátása, kivált a' tenger felől, egyik legszebb a' világon. Egy fokon 's hét halmon állva minden oldalról régenyesen emelkedik fel; a' *Szerail* az első halmot foglalja el; 's ennek háta megett a' *Sophia*' mecsetje áll. A' várost 14 — 20 láb magasságu hármassal keríti 548 toronnyal és számos erősségi mívvel. A' tengerre 6 kapuja, a' kikötőre 13, a' tartományok felé pedig 7 nyílik. A' *Topkapussi* kapu az, mellyen *II Muhamed* alatt 1453 legelőször nyomultak be a' *XI Konstantin* legyőzött törökök. A' külfalakak 12 — 15 láb mélységű árok veszi körül. Külvárosa vagy 18, az európai oldalon 16, az ásiain 2. Legnevezetesebbek az elsők közül *Pera*, *Galata*, *St. Dimitri*, *Ejub* és *Tophana*. Az egész város' körülete teszen $2 \frac{1}{2}$ német mértföldet. Utezái főnyíre szorosak, tisztátalanok és lejtősek; házainak legnagyobb része alacsony, agyagból és fából építve. Nyilvános piacza vagy 9, mellyek közt legjelesb *Atmeidan*, mellynek hosszúsága 250, szélessége 150 láb és 10 öles magasságu gránit obeliskel díszeskedik; az új szerail előtti tér, az elégett oszlop tere, (forum Constantini) Legője egészséges ugyan, de mégis majd minden éven pusztításokat tesz az Egiptomból áttérjedő ragadvány. A' tavasz már februariusban kezdődik, de utóbb mégis igen változékonyá lesz az időzet. A' nyárnak hőségét éj-

szaki szelek mérséklék 's a' tél alig tart hat hétig, noha gyakran igen szigorú, mint például 1833 volt. Lakosainak számát 630,000-re, mások 1,000,000-ra teszik, kik között 200,000 görög, 40,000 örmény és 60,000 zsidó. Házainak száma az utolsó égés előtt 80,090 volt. Déli részén nem messze a' tengertől a' fal' kerületében van a' *hétornyú vár*, mellynek tornya későbbben egygyel szaporodott, míg az 1754iki földrengés négyet, az 1766-iki pedig ismét egyet összeomlasztott.

1453 elfoglaltatván a' törökség által, fővárosa lön keletnek és számtalan nemzetek' gyülekezethelye. A' frankok, (európai keresztények) leginkább *Pera* 's *Galata* külvárosokban laknak. A' városnak főbb épületei közé tartoznak a' szerail vagy is a' szultán' lakhelye, melly lakok', fürdők', mecsetek', kioszkok', kertek' és czipus ligetek' összessége. Ez maga egy közép nagyságu várost képez; lakosa több 6000-nél; falakkal kerítetik, mellyek álgnyakkal megrakvák, 's ha a' szultán kikocsizik, ezek elsüttetnek, egyes lövések azonban valamely statusfogoly' kivégeztetését jelentik. A' mecsetek között legfőbbek a' szultániak, mellyeknek száma 15, legpompásabb a' *Sophia* mecsetje. Ezt *Justinian* császár építette *Trales Anthemius* és *mileti Ixidorus* által; hosszúsága 269 angol láb, és 170 márvány oszloppal jeleskedik. A' szerail' főkapuja az első idomtalan udvarba visz, hol balról a' pénzház, jobbról az istállók, egy nagy kórház és egyéb épületek állanak. Mintegy ezer lépésnyire van a' másik kisebb de szebb kapu, melly mint az első, kapidzsik által őriztetik. Ezen belől az épületek oszloptornáczosok, legnevezetesebb közöttök a' diván. A' harmadik kapun, csak az udvarhoz tartozó vagy hivatalos személyek mehetnek be. A' követekek is csak egy fedett folyosón által juthatnak a' diván' épületéből a' szultán' kihallgató

teremébe, mely fényes ugyan de kicsiny és homályos.

Oktató intézetei számosak ezen városnak; főbb iskolák 518, alsóbbak 1255 számláltak. Több meseteknek főbb iskolái vannak, melyekben az *ulemák'* egész rendje (a' papok és bírák) tanítatnak ki. Jótékony alapítványok, például szegények' perselye, árvák 's örfültek' háza hasonlóul igen számosak. Nyilvános fürdő van 130. A' házak leginkább fából lévén építve, a' gyuladás gyakran iszonyu károkat teszen, 's ezen gyuladások sokszor az uralkodással meg nem elégedés' munkái. A' város' belsejében nagy hézagok szemléltetnek épületek nélkül, szántóföldekké, rétekké 's kertekké formálva.

A' fő esászári szerailon kívül, a' város' közepén még egy régi Eski-szerail van, melyet II *Muhamed* építtetett. Ebben a' volt szultán' kényhölgyei és szolgálói tartatnak elzárva, de belőle kiházasodhatnak.

A' kávéházak' száma temérdek, többnyire chinai izléssel építve, különösen felékesítve 's kifeszve; ezek minden ranguaknak gyülekező helyeik. Jóllehet a' pestis és despotizmus iszonyuan pusztítja a' város' népségét, igen eleven élet és munkásság uralkodik benne, fentartván azon kereskedést, melyet Európa Ásiával folytat. Így az európai Törökországnak is több jövedelme van mint sem várni lehetne. Egy új angol utazó szerint az egész európai törökség többre megy 12 milliónál, a' mahumedánok magok harmadrészét tévén ezen számnak.

A' gyárok szattyánt, pamut-, selyem- és vászonykészítményeket, szőnyegeket, pénztársolyokat, fegyvereket, tegzeket és nyilakat, arany, ezüst és hímzett miveket szolgáltatnak. Vannak számos festők, különösen a' piros színre nézve jelesek, kőmetszők és ügyes drágakömvisek. A' kereskedés leginkább a' görögök', örmények' és zsidók' kezében van, de az angolok, francziák, olaszok és muszkák is nagy részt vesznek benne.

Képünk a' város' egy részének szép külsejét mutatja, a' Galata felől lévő halomról vétetvén le. Itt hajdan egy génuai törony állott, mely három esztendő előtt leégett. Innen a' város' szépsége elragadó látmány vala.

Arczulatismerés.

Az ember' ábrázatjának oly részei vannak, melyek az iadulat szerint különbéleképen változnak, de vannak olyanok is, melyek nem változnak, akármily iadulatba jöjön is a' lélek. Ilyen az *orr*. Mig az ajkak vidámságot mutatnak mosolygás alatt, gúnyt, ha kétértelműleg nyilnak meg, megvetést, ha felpittyeszettek, az orr mindig mozdulatlanul marad és változatlanul. Ez egy néma, részvétlen nézőként áll a' legszenvedélyesebb seánában is, megtartván nyugodalmát. A' körülötte játszó személyeknek csak hidegen ad segítséget azon benyomáshoz, melyet mutatni akarnak. Ha erős alkatu az orr, nagyobbítja a' benyomást, ha kelleme-sebb alaku, nem akadályoztatja; de ha maga akarna valamit mutatni, nagy nehézségekkel kellene bajoskodnia. Akármily szomorú legyen is a' darab, akár mint felhevüljön is a' harag, akármily elmés legyen is az ötlet, vagy élénk az öröm, az orr sem állását sem játékát nem változtatja, hanem mindenkor parancsoló miségében marad, mindig gondtalan, egyvérű vagy állhatatos. De ebből épen nem kell következtetni, hogy az orr semmit sem tesz az ember' karakterének kiismerésére. Ez csak azon mulékony mozgásokban nem vesz részt, melyek az emberi ábrázatból oly sokféleképen különböző képet csinálnak; sőt azt lehet mondani, az orról vett ismertető jelek még leginkább biztosak; mert ez nem a' pillantati felindulást mutatja, hanem a' lélek' egész természeti irányát, az egyes tehetségek' milyenségét 's az ember' temperamentumát. Erről ismerhetni meg a' gyengeséget vagy energiát, a' nemeslelkűséget vagy alacsonytságot, szenvedélyességet vagy állhatatot. De még inkább az erősebb természeti vonzalmat, nem annyira azt, mit nevelés vagy példa után indulás adott. Ez nem fedez fel ugyan megszokott gyengeséget vagy erényt, de nem kis biztossággal mutatja, milyen legyen kinek kinek karaktere. Oka e' következő.

Tizenharmadik vagy tizennegyedik esztendeje felé az embernek, olyan alakot vesz magára az orr, melyet azután többé nem változtat. Ez tulajdonképen a' homlok' folytatódása 's ennek mintegy utolsó darabja; valamint a' homlok, ez is egy képe tehát a' léleknek, egy

hírdetője a' karakternek. Az orr és homlok egyezik töbnyire egymással; mit egyik hírdet, bizonyítja a' másik, és mindenkor egyet mutatnak. Ritkán találhatik csúnya orr szép homlokkal együtt. A' milyen az orr, olyan a' homlok, olyan a' lélek; ez oly szabály, melly alól ritkán van kivétel. A' tizenötödik esztendővel kiszélesedik az ember' melye, hangja megváltozik 's a' nemek jobban elválnak egymástól. Eddig lehetetlen volt előre látni, milyen terjedekű leendő az orr. Tökéletesbülésének ideje tehát ugyan az, mellyben a' nemi különbség karakteristikailag áll elő, mellyben a' temperamentum megállapodik, a' test erőségét vagy gyengeségét felveszi, mellyet egész életben megtart; úgy hogy az orr együtt képződik ki a' vonzalmakkal, szenvedélyekkel, vér alkattal és testi erővel.

A' nagy orrok, például a' sasorrok, mellyek hosszokban az arczulatnak egy harmadrészt 's az egész fejnek egy negyedrészt fogják el, a' legszerencsésebb organizatiót mutatják. Athenének és Romának szép ege, ezeknek republicai szokásaik, a' harcmezőn, gymnaziumokon és pályatereken élés, okai ezen görög és római physiognomia' sajátágos alakjának, és mindkét nemzet úgy tekinté ezt, mint csak egyedül méltót az istenekhez. Ritkán találhatik korunkban ama' csaknem függőleges orr, mellyet a' görög mívészek szobraiknak adának. *Lavater* szerint örvendetes lenne, ha több is taláthatnék olyan. Ő ugyan is azt mondja: „az orr csak akkor physiognomilag jó, nemes és nagy lelket mutató, ha gyengébb hajlások könnyű hullámformával vagy nagyobb 's kisebb éleségű bevágásokkal tűnik fel. Hol egy kis behajlás, vagy bevágás sem találhatik az orr és homlok közt, és hol az orr legalább egy kissé meghajtván nincsen, ott legkevesebb nemeslelkűséget vagy léleknagyságot se keressen az ember.“

A' perzák annyit tulajdonítottak a' meghajtott vagy sasornak, hogy nem örömet fogadák királynak, ki ilyen orral nem bírt. A' herélték tehát különösen meg voltak arra bizva, hogy az apró perza fenségeknak orraikat húzogatóssal és ránczígálással célznak megfelelőleg növevesszék. Vannak familiák, mellyeknek öröklő 's megkülönböztető karakterisztikájok az ilyen

orr; 's az ilyen firól fira szállásnak leginkább a' fő 's henyelő rendnél van helye, kik külső körülményeik kedvezésében, jobban választhatnak házasságra léptökkor, és általában nem oly korlátolt életet élnek. A' sasorru személyek ritkán is állják ki a' testi sanyaruságokat, mellyek által az organizatio csaknem mindig változást szenved. Rendszeren vállalkozók az ilyen orruak és szerfelett becsületvadászok.

A' nagy orr, széles és kiálló homlok alatt, mellytől csak könnyű bevágással választatik, uralkodásra vágyást jelent, 's az akadályok' meggyőzésében erősséget, de vigyázat nélkül azoknak el kerülésében, 's előrenézet nélkül azoknak megelőzésére. *Napoleon*-nak ilyen volt.

Ha a' szemek fontirányos vonalban fekszenek az orr megett, bizvást számolhatni rá, hogy erőtlen lélek, ingatag akarat van az ilyen birtokosban, helyes érzés pedig egy csep sincs.

Ha az orr minden bevágódás nélkül függ a' homlokkal össze, csaknem mindig gyermekes kedvélynek, ürességnek, gyakran rosszaságnak és gonoszságnak jele. Semmi sem teszi az embert esuszékonyabbá mint oly hatalom után ellenállhatatlan törekedés, mellyet maga magának meg nem szerezhet. Ez az alacsonyabb becsületvágy, mely despotizmusra és tyranizmusra vezet. Ilyen volt *Narcissus*' orra.

A' középszerű 's keskeny orr könnyű ingerelhetőséget, phantaziát és ihleltetést mutat, gyakran finomságot, ügyességet és ravaszságot is. Ezek az erősebb emberek. De nagy orrnál is oly sok ügyesség találatott, hogy az igazság' korlátait fenyegetni látszott.

A' sasorr közönségesen kevélységet és becsületvágyat jelent; rendszeren hirtelen haraguk és melancholikusok bírnak ilyennel. A' nagy orroknál gyakran sűrű a' szakál, a' szemek feketék vagy barnák, a' haj fekete és borzas. A' legtöbb híres statusnok, nagy költő és kitünő prozaikus író nagy orral különbözteté magát, mint *Cyrus*, *Konstantinus*, *Machiavelli*, *XII Lajos*, *Catilina*, *Rabelais*, *Schiller*, *Cuvier* 's a' t.

A' pisze orr (1 ábra) ha sem a' szem, sem a' száj nem hazudtolja, ritkán csalékony bélyege a' szenvedélyes karakternek. *Socrates*nek ilyen orra volt, a' híres *Gall*nak is.

Egyirányu ránczok, mellyek az orr' oldalán mutatkoznak (2 ábra) mindenkor hypochondria', makaesség' vagy embergyüölés' jelei, gyakran pedig a' belső méreg, melly magát ki nem adhatja, mutatkozik ezeken.

Félékeny emberek, örjültek vagy olyanok, kik a' gondoktól és mély gondolkodástul soha sem szabadulnak meg, gyakran oly szokásuak, hogy orrok hegyét különös módon szedik ránczba! mások ezen felül oldalra vetik fejüket és ajkukat; ismét mások akarattjok ellen felkiáltanak, a' nélkül hogy azzal valamit akarnának. Sok asszonynál az orr' két szárnya szokatlanul mozgékony. A' heves embereknek többnyire rövid, tompa vagy kissé pisze orrok van, és vastag rendetlen szemöldökük.

Ha az orr' hegye a' száj felé hajlik, nem resignatíot jegyez, mint az Alkala' írója mondja, hanem igen is földi hajlandóságokat (3 ábra).

Az olyan orr, mellynek gyökere mélyen benyomódik, hegye pedig nagy és vissza hajlik, osékély élességü elmét, kevés léleknagyságot ígér, de a' helyett nagy makaesságot és szemebetünő irigységi 's féltékenységi vonzalmat (4 ábra.)

Azon orrok, mellyeknek alsó vágásuk láthatólag kiemelkedik (5 ábra) a' száj felé terjeszkedvén, csaknem mindig bizonyos magaszeretést és családságot árulnak el.

A' rövid, tömött, az orrszárnyak felé erős, halavány és puffadt orr (6 ábra) előjele, gyakran már jegye a' mirigyos testalkatnak. Az ilyen rövid, errős orral rendszeren kék szem, vastag ajak és szöke haj szokott párosulni; szakál vagy semmi sincs, vagy csak imitt amott. Az ilyen orr kevés erőt és tartósságot bizonyít, még kevesb ítélőtehetséget, de nem épen összeférhetetlen egy kis emlékezzettel és képzelettel. Minthogy birtokosaik örömet mulatnak otthon a' házban, korán nagy tapasztaláshoz jutnak a' házi dolgokban, úgy hogy öveiknél gyakran oraculumoknak tartatnak.

Az orr' néha jobb oldalra kanyarodik, de semmi fontost nem mutat ez által a' karakterre nézve. Ez onnan van, hogy midnyáján inkább használjuk a' jobb kezét; a' balog személyeknél inkább bal oldalra hajlik az orr'.

Heves szenvedelmek elfogyasztják az arcot, mint a' betegségek, 's az orr az által kisebb látszik emelkedni. Azért mondatik arról, kinek tervei nem sülték el és becsülethajhászó kinézetei dugába dülték: „hosszu orral ment el.“

A' kis pisze orr apró szemekkel és kiálló szemöldökkel, ellenséges, perlekedő 's közönséges embert jegyez. Az ilyen emberek eljátszák boldogságukat egy sértő szó miatt, elárulják egy híjabavalóságért családjakat, és telhetetlenül magasztalják azokat, kik épen jelen vannak; de ha eltávoznak, beestelenítik. Így voltak emberek, kik egy gúnyvers miatt elveszték hivatalaikat, mellyhez egy magasztaló versért jutának. A' tatároknak is ilyen rövid orruk van, de ily ellenséges gondolkodásmódjok is. Talán onnan van ez, hogy a' szép orrszág, mellyben laknak, annyszor elvétellettőlök.

A' lapos, benyomott orr mindig erőtlenséget bélyegez, de melly soha sem a' történet' vagy betegség' következése. Ez a' kellelten orralkat nagy szépség a' hottentottáknál, kik még mesterséggel is látnak hozzá, hogy ilyenhez juthassanak. Más nemzetek másképen gondolkoznak e' felől. A' hajdani zsidóknál kizárattak a' szövetség' ládájától, kiknek nem szép orruk vala; az egiptomiak pedig orrvesszéssel bünteték a' házasságtörő nőket.

Maoskák' és más állatok' sejtése földingáskor.

Különös az, hogy némelly állatok előre megérzik a' közelgető földindulást. Azon rettenetes földrengésnél, melly 1783 *Kalabriát* érte, több vizsgálatok tétettek eziránt. Egy *messinai* kereskedőnek két maoskája volt, melyeket maga nevelt fel. Még mielőtt az első földzökkenés történt volna, annyira rettegtek ezen állatok, hogy a' szoba' talaján kapartak lyukat, ott akarván kibujni. A' kereskedő más szobába ereszté őket, de itt is ugyanazt kezdék tenni. Végre kibocsátván a' házból, egyenesen kiszaladtak a' városból. A' kereskedő utánok menvén látá, hogy mihelyt a' mezőre értek, újra elkezdék a' földet vájni 's ka-

Konstantinopel.

Sokrates.

Ludewig XI.

Napoleon.

Narrissus.

Arxulat-isméret.

parni. Nem sokára jött egy erős földrengés, 's a' kereskedő látá mint omlottak le a' városban sok házak, 's azok közt a' magáé is. — A' macskák ugyan semmit sem tudhattak a' következő földrengésről 's a' házaknak a' miatt leendő beomlásáról, de gyöttrő előérzetök vala, mellyet talán a' levegő' változása okozott bennök. Még a' tengeri halak is igen nyugtalanok voltak akkor a' vízben. A' madarak kiabálva kóvályogtak a' levegőben, mintha félelem háborgatná őket. Ugyanezen nyugtalanság vétegett észre a' tyúkokon, ludakon, galambokon és más állatokon is.

A' négylábuak közt leghamarabb meglátzott e' sejtés a' szamaran és kutyán; ezek vad és meresztett szemekkel futkostak féltőkben 's a' levegőt iszonyatos ordítással és vonítással tölték be. Lovak, ökrök, öszvérek rémülve reszkettek, nyerítve 's bőgve kapálták a' földet, füleiket hegyezgették és gyanusan szilajon tekingettek széljel. A' rengés' rémületes pillanatjában szétveték lábaikat, hogy el ne essenek; de mégis gyakran rakásra hullottak. Némelyek kevéssel azelőtt elszaladni igyekeztek, de hiában: a' földingás utólérte őket, 's akkor mozdulatlanul és zavarodva állottak meg. A' macskákat leginkább bántá az előérzet; ezek görnyezkedtek, felborzolák szőreiket mint a' sertét, szemek könnyeztek és lángoló veresek voltak, a' mellett idomtalanul nyávogtak. Csak a' disznón nem vétetett semmi változás észre, ez nyugodt és békes maradt. Hasonló jelenetek láttattak más földrengéseknek is az állatokon; a' tengeri madarak, mint vihar előtt, a' hajókra szállottak, a' szárazföldiek pedig a' házakba; még a' patkány és egér is előbujt rejtekéből. — Valyon hazánkban dühödött utolsó földrengéskor nem vétettek e' észre ilyenmü előjelek? Érdekes lenne ezekről tudósítást nyerni. Talán csak a' mi macskáink sem kisebb próféták az olaszoknál.

Nevezetes mennykővek.

1822-dik évi május' 9-kén Zürichben egy hangász-egyesület *Apel* „utolsó ítéletet“ adá elő, mellyet *Schneider* szerkeztetett. Épen a'

város felett terhes felleg' állott; 's midőn a' fel-támadtak' chorusa ezt zengé: *Rémületesen mint a' mennydörgés, hangzik körösleg* — elhomályosítá egy sárga villám a' viaszgyertyák' fényét, 's csörömpölő ropogtatással rázkodtatta meg az atmoszférát. Nem sokára gyuladási lárma támadt, de alaptalanul. A' mennykő ugyanis a' szomszédságban leütött és három asszony személynék, kik épen hazafelé mentek, esernyőjére vetődött. Kettő elájulva rogyott le, a' harmadik egy mellékutczába hajított; mindnyájoknak megperzselődött ruhája, de csak egyik sér-tetett meg tetemesen karján.

Erdélyben, *Brassó* vidéken, 1815-iki octoberben egy cserepszindelyes háznak tetőgomb-jára esapott a' mennykő, 's a' fedel alatt két részre oszlott a' sugár. Egyik rész bebarangolván a' léczeket és szarufákat, nyomait mindenütt ott hagyá. Másik része lement a' szobába, mellyben egy takács lakott; itt ez ismét kétfelé oszlott, 's egyik rész kiment az ablakon, másik az esztovátánál ülő takácsnak, kinek fejében egy zöld posztósapka volt, görénnyel prémezve, báránybőrrel bélelve 's arany-paszamántal kivarva, egyenesen fejére ütött; ott több sugárokra szakadván, némely sugárai hasonlóul kireppentek az ablakon, mások a' szobában kalandoztak széljel; de különben sem a' takácsot, sem nejét meg nem sértették' csak hogy mindkét személy a' szoba' közepére vet-tetett 's úgy elbódítatott, hogy csak darabidő mulva lehetett őket eszméletre hozni, hideg víz-et locsolván az összefutott szomszédok szemek közé. A' sapkán lévő arany paszamántot egészen leégette a' mennykő, mindenütt lyukat hagyván helyen; de épen ez volt a' paizs, melly a' takácsot magát megvédé.

1803-dik évi május' 13-kán *Dechtow* felett, *Fehrbellinnél* terhes felkők kerekedtek fel, felhőszakadásos záport ömledezvén. Egy juhász négy kutyájával együtt megütött a' mennykő, kik egy domban feküdtek. A' juhok, noha közel heverték, legkevésbé sem sértettek meg; de a' bárányok mind megmeztelenültek, a' nélkül, hogy szőreiknek csak nyoma is látszott volna. A' juhásznak agyveleje zúzatott szerte, nyakán pedig nagy lyuk ütett; bőre mintegy egészen lenyúzatott. Ruhái rongyokká szag-gatva 30 — 40 lépésre heverték tőle, csizmái

lábán maradtak ugyan, de szinte szerte tépve. Füle elszakítván, nem messze tőle egy dögöltött bárányon találtatott meg. Kik a' tetemet megmosták, azt állíták, hogy csontjai is csőrögtek, 's így azokat is mind összetörte a' mennykő. Intő példa ezen eset, hogy égháborukor magas helyet nem kell keresni.

A' *nagyszombati* templomban egy pár eszima tartatik emlékül, mellyet a' mennykő közepén ketté szakasztott egy mezőn dolgozó ember' lábán, kinek testét legkevesbé sem bánta.

Wyanne asszonynek betegágyból felkelése után veszedelmes tályog vala bal emlőjén, melly ellen semmi gyógyszer nem használt. Attól tartván *Hicks* orvos, hogy ebből rák fog támadni, *Dublinba* utazást javasolt a' dámának, hol az orvosok reménylhetőleg segítettének rajta. Ezek nem látának czélirányosabbat az elvágásnál, 's a' betegnek többé nem volt reményége. Egynap iszonyu égháborukor az ablaknál állván, beütött a' mennykő a' házba 's lángba borítá; a' dámát is megcsapá bal vállán, keresztül ment bal melyén 's hátán végigfutott. A' veres ruha, melly akkor rajta vala, egészen elveszté színét. A' keblen volt flanel megperzselődött. A' dáma lerogyott az ütés alatt 's estig egy tagját sem bírta mozdítani, de akkor szeszek' dörzsölésével ujra magához hozatott. Két nappal ezen történet után esudálkozva vették észre az orvosok, hogy a' tályog lohadni kezdett bal emlőjén, 's ekkor gyógyszerekkel is járulván hozzá, épsége tökéletesen visszaállítatott.

A' *prágai* egyetem' chemiai laboratoriumában mutogatnak egy darab ólmot, mellyet a' mennykő oly szépen megaranyozott, hogy mellette minden mesterséges aranyozás elenyészik.

1819 évi július' 11-kén, a' püspöki biztos, *Salomé*, az *alsóalpesi* departementbe ment egy falusi plébános' beiktatására. Déltaiban egész processioval a' templomba mentek; az idő szép vala, csak néhány terhes fellegek látszottak az egen. Az új plébános elkezdé a' misét, egy 18 esztendő ifju kezdett énekelni; midőn egyszerre három mennydörgés villám-sebességgel követé egymást. A' misés könyv darabokra szakítottatott a' plébános' kezében, 's magát a' lángoktól szorítva érzé egész testében. Eleinte hangosan felsikoltott, de azután akaratja ellen

beszórítá száját, felfordult 's a' templombeli nép felé hömpölygött, melly szinte mind földre hullott. Midőn magához jött, ájulásban és eszméletlenségben látta a' püspöki biztost; segítségre kiáltá a' kevesbé sebesülteket. *Salomé* felemeltetett, égő rahája eloltatott és boreczettei két óra alatt eszméletre hozatott, de nagy sokaságu vért hányt. Azután azt állítá, hogy a' dörgést nem hallotta, 's mind arról a' mi történt semmit sem tudott. A' villámfolyam belékapott volt stolájának arany rojtjába, 's onnan lefutván, egyik eszímáját elszakítá, a' templom' végébe hajítá, az érczkapcsot is széttörvén rajta. A' szék is, mellyen ült, széljel tépetett. Őt nagy és apró sebei voltak különböző tagjain, és csak két hónap mulva gyógyult meg tökéletesen, azalatt semmit sem alhatván; egyik karját megbénulva érzette 's utóbb is minden időváltozásra fájdalmakat szenvedett. — Egy kis gyermek kiragadtatott anyja' karjaiból és hat lépésre hajítatott tőle; de szabad levegőn ujra magához jött. Minden jelenvoltak megsántítva érzék magokat. A' megremült asszonyok rettenetes látmányt szolgáltatottak. A' templomot fekete füst lepé el, úgy hogy a' tárgyakat csak a' villám által meggyújtott ruhák' világánál lehetett látni. Nyolczan haltak meg ott mindjárt, egy tizenkilenc esztendő leány eszméletlenül vitetett haza 's iszonyu fájdalmak közt, mellyeket kinos ordítása mutatott, másnap reggel mult ki. Megsebesültek 82-en. Minden kutyá megöletett a' templomban, 's azon állásban találtatott mindenik, mellyben a' mennykő meglepé. Egy asszony, kívül a' helységben járván, három tűzgomolyt látott lelesni, 's úgy tetszett, az egész falu hamuba döntendő általok. Hihetőleg a' torony' keresztjét találta az első, 's egy sziklában 16 ölnyi távolságra veszett el. A' katedra széljel rugatván, nem messzire tőle egy üreg találtatott, melly a' fal' alapján ment keresztül 's egészen az utca' kövezete alá nyult; egy másik még mélyebben ment egy közel istállóba, hol öt juh 's egy kancza találtatott dögölve.

Flandriában megütött 1817 egy tehenet a' mennykő, de az azt fejő leányt megkímélte; ellenben egy távolabb álló fiut úgy megcsapott, hogy ájulásba esett és csak 8 óra múlva ébresztetett ismét életre, a' midőn semmit sem tudott a'

történetről, hanem úgy tetszett neki, hogy az-
alatt mindig aludt.

A' pók és pókháló.

Ha az ember mélyebben hat a' természet-
tudományba, mind annál, mit az állatok csele-
kesznek, töbnyire mindig azon kifejezéssel szo-
kott élni: *ösztön*, csak egyszerű szellemi te-
hetség' jelelése végett. Ha a' közönséges meg-
fogásoknál marad az ember „hogy az állat minden
okoskodás nélkül csupán természetű vonat-
tatásának, például tovább szaporodásának, táp-
lálátásának és fentartásának enged,“ meglehet
ugyan ez; de ha vizsgálatra vesszük az ügye-
sebbeket közöttök, névszerint a' hódát, méhet,
pókot, mellyek lakjaik' építésénél gyakran ne-
hézségekkel küzdenek, kénytelen az ember,
látván miképen háritattak el a' nehézségek,
's így mint vettettek okoskodás alá, többet
tulajdonítani az állatnak meg nem fontolt ösz-
tönnél.

Ennek fürkészése végett fáradoztak ter-
mészetvizsgálóink próbák' tételében, hogy lás-
sák, mint fogná magát egy állat viselni előfor-
dulandó bajos helyzetben, 's a' nem vég dic-
sősült *Cuvier* ezeket mondja gazdag gyűjtemé-
nyében felfedezésinek. A' pókháló' sokféle-
ségének jelene különösen figyelteté őt ezen álla-
tok' módjára; mert majd az egyenes réten látá
összel ezeknek ügyességét, honnan utóbb még
a' városi lég-üregben is mutatkoznak, majd a'
pincepók' nagyneműleg készített, matematikai
pontossággal kimért szövedéke lön tárgya vizsgá-
latának, majd végre kérdé magától egy kerten
végig sétálva, mint nyulnak a' fonalak egyik
ágról a' másikra? — 's rendesen azt vélte, csak
egy pók köti azokat oda; mert meghoszszít-
ván a' fanalat, lefut rajta egyik fáról, keresz-
tül megy az uton 's a' másikra fel, hol a' fo-
nalat hasonló magasságban megköti. De ezen
egyszerű mód nem látszott utóbb igaznak *Cu-
vier* előtt, mivel a' fanalat ismét meg kellett
volna rövidíteni a' második fa' tetejében. Ő tehát
ezt cselekvé tapasztalásul: Egy nagy tál vízbe
rögöt tett, úgy hogy az egészen vízzel körül-
vett szigetet képzett; a' tálát bekeríté szélén
agyagkoszorúval, 's ebbe néhány helyen apró

czöveket szúra. Most a' szigetre tett egy pó-
kot és maga sorsára hagyá; más nap már el
illant a' fogoly, de a' szigetből egy pókháló-
fonal nyult által mint a' kötél, egyik czövekhez
kötve. Ezen fonalan lódult el tehát az állat.
Hogy ezt jobban kitanulja *Cuvier*, más pókot tett
egy estve a' szigetre, személyesen várván és
lesvén mit fog az tenni. Míg nappal volt, nyu-
godtan üldögélt a' pók; de mihelyt beállott az
éj, aggodalmasan futkosott ide 's tova, noha
gyertyával állott mellette a' természetvizsgáló;
kerülgeté a' vizet, mindig annak szélén futká-
rozván körösleg. Hosszas keresés után elkez-
dé végre magát felfujni, erőködése szemlato-
másti vala, egy fonal szövődött ki testéből, egy-
szer'smind egy kis szelecske is látszván vele
kifuvallani, úgy hogy a' fonal lebegett, melly-
nek mozgását, minthogy oly könnyű vala, a'
szoba' levegője is nagyobbítá, 's mindinkább
látszatván a' póktól hosszulni, a' tál' karimája
felé célzott, míg végre egyik czöveken mega-
kadt. Mihelyt észrevette azt a' pók, megszűnt
a' fuvással és fonással; enyves nedvet bo-
csátott testéből, mellyel a' fonal' végét, melly
még nála vala, a' szigethez ragasztá, azután
gyorsan neki iramlott 's mint valami ügyes kö-
teltánczos végig szaladt a' fonalon keresztül a'
vizen.

Ha eképen segített magán a' pók, igen jó,
's megfontolást mutató szellemi tehetség tétet-
hetik fel nála; de ha ezen mesterséget már
maga a' természet adta az állatba, kétség kívül
épen úgy teszen azon fonallal is, mellyt az úton
keresztül két fára köt; de ha ezen utolsót azon
gondolkodás nélküi állati tehetséghez kellene is
számolni, melly ösztönnek neveztetik, mindig
okosság volt még is, hogy a' pók itt ezen még
nem ért esetben ugyanazon módot használta; 's
e' mellett mindig valami lelkierőnek kellett mun-
kálódnia, melly a' merő ösztön' megfogásánál
nem gondoltathatik.

I g a z i b o l d o g s á g.

Csak egy boldogság van e' világon, mely-
lyet mindenki elérhet, akár a' trónon tündököl-
jék ragyogó fényben, akár a' legszegényebb
kunyhóban elfelejtetés' homályán éldégéljen. Az

igazi boldogság a' jó öntudásban, a' magával és helyzetével való megelégedésben áll.

Minden lépésünkben követ annak emlékezete a' mit gondoltunk, igyekeztünk és tettünk, 's annál boldogabbak vagyunk, minél inkább helyben hagyja a' szív és lelkiismeret ezen emlékezetet.

Öntudásunk szépíti meg napjainkat, 's így az öntudás jobb mint a' világnak minden örömei; még a' nyomorúságban is jobb, mint a' vétkesnek minden hatalma 's tehetsége. Ez emészti el bánatunkat mint a' nap a' jeget; ez újító forrás midőn szomjuhozunk; ez istápunk mikor hanyatlunk; paizs ha gondok bántanak, és lágy párna a' halálban.

Ki nem kiáltá magának többször szívéhez az életben: az igazságtalanság nem esik jól, 's ha lassan sántikálva következik is a' büntetés, el nem marad soha.

„Burkold magadat erényed' köyenységébe“ mond egy régi híres író „abban találandsz hatalmas védszert az ifjuság' gyengeségei ellen, abban biztos menedéket öregségednek.“ És valóban csak ez forrása az igazi becsületnek, minden lelki nyugalomnak és boldogságnak! Egy el nem fogult, tiszta, büntetlen szív tanyája a' változékony szerencse-istennéjének. A' ki tó, közel van ahhoz, hogy boldog is legyen. Ezen értelemben mondja *Seneca*: „mindenek előtt arra igyekezzél, hogy vidám lenni megtanulj. Kivánom, hogy soha ne lennél vidámság hijával. Mindig fogsz ezzel birni, ha ön magadból származik.“ — A' szív teljes legyen erénnyel, és mindenek előtt Istenben vetett bizodalommal. 'S mily nagyok a' jótétemények, melyeket egy erényes szívtől nyerünk. Mi lehet szép, jó 's kívánatos, mit az meg nem ad! Ha öröm, hosszú élet és nyugalom után meghalunk — a' rény boldogságot, örök életet 's háborítatlan nyugalomat ad. Ha barátságra, vidámságra van szükségünk, ez leghivebb barátunk és maga a' vidámság. Ha nagyságot, hatalmat 's békességet kívánunk, ki nagyobb mint az erény' öröklétű atyja, ki hatalmasb mint ő; melyik hajlék békesebb mint az övé? Minden,

a' mi csak lenni akarunk, lehetünk ez által 's ebben. Sőt a' szenvedésekben és meg nem érdemlett sanyaruságban is vigasztal bennünket a' rény, mert épen ekkor gyakorolja isteni hatalmát, mellyet az égtől vett, épen a' próbáltatásban ismeri, csudálja 's imádja azt az ember. Jaj annak, ki előtt a' rény csak pusztá hang!

N a p l ó.

- December' 13-kán 1795 Ama' híres *érez-lovak*, melyeket *Néró* Korinból Rómába, onnan *Konstantin* Konstantinápolyba vitetett, és melyek eme' fővárosnak a' *velenceiek* által történt bevétele után Velenczébe hozattak, a' hódító francziákat *Párisba* követik. Már azelőtt 6000 többnyire réz álgyu, mintegy 100,000 puska és sok másféle fegyver a' francziák' fővárosába vándorla.
- 14-kén 1818 felséges Urunk' rendelése következésében *Hofer* András' özvegye 's négy leányai évpénzt és minden utói nemességet nyernek.
  - 15-kén 1822 éjjel a' görögök *Kolokotroni'* vezérlelése alatt elfoglalják *Napliát* (Napoli di Romania.)
  - 16-kán 533, a' *Tribonianus* által szerkesztetett *Pandekták* *Justinian* császár által kihirdetnek, az emberiségnek nagyobb hasznára e vagy kárára? nem tudhatni — 1742 születik a' porosz tábornok, herczeg *Blücher*.
  - 17-kén 1823 *Don Pedro* Brazília' császára kihirdeti a' brazíliai alkotványt.
  - 18-kán 1773 kezdete az ejszakamerikai szabadság-háborúnak, 342 theával tölt láda a' tengerbe vetetvén. A' háboru 1782 30 novemberben szünt meg.
  - 19-kén 44 Kr. e. *Cato* (utikai) átdöfi magát kardjával, hogy a' győzedelmes *Caesarnak* ne kelljen hódolnia. Fijai 's barátjai oda futottak 's ájulása közben bekötözték; de magához térvén, felszaggatta a' köteléket 's azonnal meghalt. Utika' lakosi pompáson eltemették és szobrot emeltek neki. *Caesar*, ugy mondják, megtudván *Cato* halálát, felkiáltott: „Irigylem halálot, mert irigyléd tőlem élted' megmentésének dicsőségét.“

P O Z S O N Y B A N,

íj. Schmid Antal' betűjivel és költségen.